

Τὸ σῶμα, κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἶναι τὸ μέγιστο κώλυμα γιὰ τὴ λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆ δύναμή του καὶ συνεπῶς γιὰ τὴν κατάκτηση ἀπὸ τὸν Ἄνθρωπο τῆς ὑπέροχτης γνώσης, τῆς καθαρῆς πνευματικῆς γνώσης, τῆς ἀπόλυτης πνευματικῆς ἀλήθειας: («Μυρίας μὲν γὰρ ἡμῖν ἀσχολίας παρέχει τὸ σῶμα διὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, ἔτι δέ, ἂν τινες νόσοι προσπέσωσιν, ἐμποδίζουσιν ἡμῶν τὴν τοῦ ὄντος θήραν. Ἐρώτων δὲ καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ φόβων καὶ εἰδώλων παντοδαπῶν καὶ φλυαρίας ἐμπίπλησιν ἡμᾶς πολλῆς, ὥστε, τὸ λεγόμενον ὡς ἀληθῶς, τῷ ὄντι ὑπ' αὐτοῦ οὐδὲ φρονῆσαι ἡμῖν ἐγγίνεται οὐδέποτε οὐδέν. Καὶ γὰρ πολέμους καὶ στάσεις καὶ μάχας οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἢ τὸ σῶμα καὶ αἱ τούτου ἐπιθυμίαι· διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτήσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίνονται· τὰ δὲ χρήματα ἀναγκαζόμεθα κτᾶσθαι διὰ τὸ σῶμα, δουλεύοντες τῇ τούτου θεραπείᾳ.» (66ΒΓ). Τὸ σῶμα «πανταχοῦ παραπίπτον θόρυβον παρέχει καὶ ταραχὴν καὶ ἐκπλήττει, ὥστε μὴ δύνασθαι ὑπ' αὐτοῦ καθορᾶν τ'ἀληθές» (66Δ).

Τὸ ὑπέροχο ἰδανικὸ τῆς ζωῆς τοῦ Ἄνθρώπου μέσα στὸ Σύμπαν, στὰ μάτια τοῦ Πλάτωνος, εἶναι τὸ «καθαρῶς γινῶναι» καὶ τὸ «κτήσασθαι τὸ εἰδέναι» (66Ε), ἡ θήρα, ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ κατοχὴ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀπολύτου ὄντος, τοῦ ἀπολύτου Πραγματικοῦ, μὲ ἄλλους λόγους ἢ κατάκτηση τῆς ἀπόλυτης κι' αἰώνιας μεταφυσικῆς ἀλήθειας. Στὸ βάθος καὶ στὴν ἀληθινὴ φύση μας καὶ οὐσία μας εἴμαστε «ἔρασταί φρονήσεως» (66Ε), ἔρασταί τῆς ἀλήθειας. Ὑπέροχος σκοπὸς τῆς ζωῆς μας μέσα στὸν Κόσμο «ὁ ἔρος τῆς φρονήσεως», ὁ ἔρος τῆς «ὀρθῆς φιλοσοφίας», ὡς φιλοσοφίας τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Ἀθανασίας, ἡ κατάκτηση τῆς γνήσιας σοφίας, τοῦ μυστικοῦ τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας τῆς Ἀθανασίας. Καὶ τὸ σκοπὸ μας αὐτὸ κατωρθώνουμε νὰ πραγματοποιήσωμε μόνο ὅταν κατορθώνουμε ν' ἀπελευθερώσωμε τὴν ψυχὴ μας ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι μόνο ὁ Θάνατος. Τότε μόνο ἡ ψυχὴ ἐλεύθερη «ἐρώτων καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ φόβων καὶ εἰδώλων παντοδαπῶν καὶ φλυαρίας πολλῆς καὶ θορύβου καὶ ταραχῆς» τοῦ σώματος (66Γ), μὲ τὸ συναγερμὸ ὄλων τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τῆς καὶ τὴν τελεία καὶ ἀπόλυτη ἐσωτερικὴ αὐτοσυγκέντρωσή της («συναγείρεσθαι τε καὶ ἀθροίζεσθαι» (67Γ) καὶ προπάντων μὲ τὸν καθαρὸ λογισμὸ καὶ τὴν καθαρὴ διάνοια μπορεῖ νὰ ὑψωθῆ στὶς σφαῖρες τοῦ ἀπολύτου ὄντος καὶ νὰ συλλάβῃ τὴν ἀπόλυτη Ἀλήθεια («ἐκεῖνος ἂν τοῦτο ποιήσεις καθαρῶτατα, ὅστις ὅτι μάλιστα αὐτῇ τῇ διανοίᾳ ἴοι ἐφ' ἕκαστον, μήτε τὴν ὄψιν παρατιθέμενος ἔν τῷ διανοεῖσθαι τινὰ ἄλλην αἴσθησιν, ἐφέλικων μηδεμίαν μετὰ τοῦ λογισμοῦ, ἀλλ' αὐτῇ καθ' αὐτὴν εἰλικρινεῖ τῇ διανοίᾳ χρώμενος αὐτὸ καθ' αὐτὸ εἰλικρινές ἕκαστον ἐπιχειρεῖ θηρεύειν τῶν ὄντων, ἀπαλλαγείς ὅτι μάλιστα ὀφθαλμῶν τε καὶ ὠτων καί, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ξύμπαντος τοῦ σώματος, ὡς ταραττοντος καὶ οὐκ ἐῶντος τὴν ψυχὴν κτήσασθαι ἀλήθειάν τε καὶ φρόνησιν, ὅταν κοινωνῇ» (65Ε — 66Α).

Τὸ «κοινωνεῖν» τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα εἶναι τὸ μέγιστο ἐμπόδιο στὸ ἔργο τῆς θήρας τοῦ ὄντος, τῆς ἀρπαγῆς καὶ κατοχῆς τῆς ἀπόλυτης ὄντο-λογικῆς ἢ μεταφυσικῆς ἀλήθειας. Τὸ σῶμα ταραάζει τὴν ψυχὴ καὶ δὲν τὴν ἀφήνει ἐλεύθερη νὰ συγκεντρώσῃ καὶ ἀναπτύξῃ ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς στὸν

ἀγώνα της και τῆ γιγαντομαχία της για τῆ σύλληψη τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας. Ἡ θήρα τοῦ ὄντος, ἡ ἀρπαγή τῆς Ἀλήθειας, ἀπαιτεῖ και προϋποθέτει τὴν ἀπόλυτα ἀνεμπόδιστη λειτουργία τῆς καθαρῆς διάνοιας και τοῦ καθαροῦ λογισμοῦ. Ἀλλ' ὁ Καθαρός Λόγος ἀστραφτοφεγγοβολάει και θηρεῦει τὸ ὄντως ὄν μόνο ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι δλύτελα λυτρωμένη ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ ἡ ὑπέριστα στιγμή τῆς λευτεριάς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι ἡ στιγμή τῆς «καθάρσεως» ποὺ πραγματοποιεῖται μόνο με τὸ θάνατο («Καθαρσις δὲ εἶναι... τὸ χωρίζειν ὅτι μάλιστα ἀπὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, και ἐθίσει αὐτὴν καθ' αὐτὴν πανταχόθεν ἐκ τοῦ σώματος συναγείρεσθαι τε και ἀθροίζεσθαι και οἰκεῖν κατὰ τὸ δυνατόν, και ἐν τῷ νῦν παρόντι και ἐν τῷ ἔπειτα, μόνην καθ' αὐτὴν ἐκλυομένην ὡσπερ ἐκ δεσμῶν ἐκ τοῦ σώματος» (67Γ).

Ἡ λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, ἡ «κάθαρσις», ὑψώνει στὴν Ἀρετὴ και στὴ Φρόνηση. Καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶναι «και ἀνδρεία και σωφροσύνη και δικαιοσύνη, και ξυλλήβδην ἀληθῆς ἀρετὴ μετὰ φρονήσεως» (69Β). Καὶ ἡ ἴδια ἡ «φρόνησις», ἡ ὑπέριστα σοφία και ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια, δὲν εἶναι παρὰ «καθαρός» (69Γ). Ἡ «κάθαρσις», πραγματοποιεῖται, με τὴν ἀσκηση «τῆς Ἀρετῆς, τῆς σωφροσύνης και δικαιοσύνης και ἀνδρείας και συλλήβδην πάσης ἀρετῆς», με τὸν ἀδιάκοπο, τραχύτατο, δραματικώτατο και τραγικώτατο πνευματικὸ και ἠθικὸ ἀγὼνα τοῦ Ἀνθρώπου σ' ὅλη τὴ ζωὴ του και με τὴν τελειωτικὴ ἐπισφράγιση του με τὸ θάνατο.

Ὁ Θάνατος, στὰ μάτια τοῦ Πλάτωνος, εἶναι ἡ ὑπέριστα «κάθαρσις», τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγῶνων τοῦ «καθαροῦ», ἡ ἀπόλυτη λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ ἡ λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα χαρίζει στὸν Ἀνθρώπο, τὸν ἀνθρώπο τῆς Ἀρετῆς, τὴν ὑπέριστα εὐδαιμονία τῆς Ζωῆς. Ὁ ἀνθρώπος ἀντίθετα τοῦ Κακοῦ, ὁ μὴ καθαρὸς, μετὰ τὸ θάνατο θὰ πάη στὸν Ἄδη και θὰ κυλιέται ἐκεῖ μέσα στὸ βόρβορο («ὃς ἂν ἀμύητος και ἀτέλεστος εἰς Ἄδου ἀφίκηται ἐν βορβόρω κείσεται, ὁ δὲ κεκαθαμένος τε και τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει» (69Γ).

Ἡ «κάθαρσις», στὴ γλώσσα τοῦ Πλάτωνος, εἶναι ἀληθινὴ «βακχεία». Οἱ κεκαθαμένοι και μυημένοι («τετελεσμένοι») στὰ μυστήρια τῆς Ἀθανασίας εἶναι «βάκχοι». Καὶ «βάκχοι» εἶναι «οὐκ ἄλλοι ἢ οἱ πεφιλοσοφικότες δοθῶς» (69Δ), ὅσοι ἀφιέρωσαν ὅλη τὴ ζωὴ τους στὴ γνήσια και πάμφωτη Φιλοσοφία, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης και ὁ Πλάτων («ὃν δὴ και ἐγὼ κατὰ γε τὸ δυνατόν οὐδὲν ἀπέλιπον ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ προὔθυμήθην γενέσθαι» (69Δ)).

Ἡ «δοθὴ Φιλοσοφία», ἡ γνήσια, ἡ πηγαία, ἡ ἐμπνευσμένη δημιουργικὴ φιλοσοφία, εἶναι «βακχεία», «κάθαρσις», λευτεριά, νίκη και θρίαμβος και θριαμβευτικὸς ἀλλαλαγμὸς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, αὐτῆς καθαυτῆς και ἀπόλυτα ἐλεύθερης ἀπὸ κάθε σκλαβιά τῆς Ὑλῆς και ἀπ' ὅλα τὰ δεσμὰ και ὅλες τὶς ἀλυσσίδες τοῦ κράτους τοῦ Ζόφου και τοῦ Θανάτου, κατάκτηση τῆς Ἀληθινῆς Ἀρετῆς (ἀνδρείας και σωφροσύνης και δικαιοσύνης στὴν οὐσία της), τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας και τῆς καθαρῆς γνώσης, ἀνάβαση στὶς οὐράνιες σφαῖρες τοῦ «θεᾶσθαι» τὸ ὄντως ὄν και τοῦ «καθορᾶν τὰλη-

θές», θέωση τῆς ψυχῆς τοῦ ἐλεύθερου Ἀνθρώπου, φτερούγισμα τῆς ψυχῆς στοὺς οὐρανοὺς καὶ στοὺς κόσμους τοῦ Ἀπολύτου, τοῦ Αἰωνίου, τοῦ Θεοῦ.

Στὸ βαθύτερο καὶ τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος ὁ δρόμος τῆς «ὀρθῆς φιλοσοφίας», τοῦ καθαρῶν δημιουργικοῦ φιλοσοφικοῦ Λόγου, εἶναι ὁ μόνος δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴν Ἀθανασία.

Οἱ «ὀρθῶς πεφιλοσοφικότητες», οἱ γνήσιοι φιλόσοφοι εἶναι «βάκχοι» (69Γ) καὶ «βάκχος», πηγαῖος καὶ γνήσιος φιλόσοφος, ὑπῆρξε κι' ἔζησε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του καὶ στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ἐπίγειας ζωῆς του καὶ στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ Θανάτου καὶ τὴν ἀναμέτρησή του μὲ τὸ Θάνατο ὁ Σωκράτης. Ὡς καθαρὸς, ὡς γνήσιος φιλόσοφος («εἰκότως τῷ ὄντι ἐν φιλοσοφία διατρέψας τὸν βίον θαρρεῖν μέλλων ἀποθανεῖσθαι καὶ εὐελπὶς εἶναι ἐκεῖ μέγιστα οἴσεσθαι ἀγαθὰ ἐπειδὴν τελευτήσῃ» (63Ε — 64Α). Καὶ ἡ ἀπὸ τοὺς θεοὺς «προσσεταγμένη ἀποδημία του» (67ΒΓ) στὸν ἄλλο κόσμο «μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος γίνεται» (67ΒΓ), πὼς θὰ πάῃ σὲ «θεοὺς ἄλλους σοφοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς, καὶ παρ' ἀνθρώπους τετελευτηκότας ἀμείνους τῶν ἐνθάδε» (68Β).

Στὸ πρῶτο αὐτὸ μέρος τοῦ Φαίδωνος (61Γ — 69Γ) τονίζεται καὶ ἀποδείχεται, πὼς ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ, στὴν ἀληθινὴ φύση της, εἶναι καθαρὴ πνευματικὴ οὐσία καὶ στὸν κόσμο τῆς καθαρότητάς της καὶ τῆς ἀπόλυτης πνευματικότητάς της ὑψώνεται μόνο μὲ τὴν ἀρετὴ, τὴ σωφροσύνη, τὴν ἀντρευσύνη καὶ τὴ δικαιοσύνη. Ἡ Ἀρετὴ εἶναι λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος, ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Ὑλης.

Ἡ Ζωή, ἡ καθαρὴ Ζωή, ἡ πνευματικὴ Ζωή, εἶναι ἀσκηση ἀρετῆς καὶ φιλοσοφίας, προπαίδεια λύτρωσης τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ Θάνατο, μὲ τὸ θάνατο, προπαίδεια Ἀθανασίας. Ἡ ψυχὴ αὐτὴ καθαυτὴ, εἶναι καθαρὸ πνεῦμα καὶ ὡς καθαρὸ πνεῦμα εἶναι πηγὴ τῆς Ἀλήθειας, τῆς καθαρῆς γνώσης, «φρόνησις», σοφία, φῶς πνευματικόν. Λυτρωμένη ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, αὐτὴ καθαυτὴ, ὡς καθαρὴ πνευματικὴ οὐσία, εἶναι ἄϋλη καὶ συνεπῶς ἀφθαρτὴ καὶ ἀθάνατη. Ὡς καθαρὴ πνευματικὴ οὐσία ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία τοῦ ὑπεραισθητοῦ καὶ ἀόρατου κόσμου τοῦ Πνεύματος, τοῦ μεταφυσικοῦ νοητοῦ κόσμου τῶν Ἰδεῶν καὶ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ φιλοσοφία τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς στὸν Πλάτωνα σφιχτοδένεται μὲ τὴ φιλοσοφία του τῶν Ἰδεῶν, προϋποθέτει τὴ θεωρία τῶν Ἰδεῶν καὶ θεμελιώνεται ἀπάνω στὴ φιλοσοφία του τῶν Ἰδεῶν. Δὲ νοεῖται καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σταθῇ καὶ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὴ φιλοσοφία τῶν Ἰδεῶν. Μὲ ἄλλους λόγους στηρίζεται στὴν κοσμοθεωρία τῆς παγκυριαρχίας τοῦ Λόγου, τοῦ ἀπολύτου Πνεύματος, ὡς πρώτης ἀρχῆς κι' αἰτίας ὅλου τοῦ Κόσμου.

*

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ Φαίδωνος (69Γ — 84Γ) καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὴ θεμελίωση, στὸ πρῶτο του μέρος, τῆς φιλοσοφίας τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς, ὡς

καθαρῆς αὐτῆς πνευματικῆς οὐσίας, ὁ φιλόσοφος προχωρεῖ στις ἀποδείξεις του τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

Ἡ πρώτη Πλατωνικὴ ἀπόδειξη τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς στηρίζεται στὸ νόμο τοῦ φυσικοῦ ἐσωτερικοῦ ὀντολογικοῦ δεσμοῦ τῶν ἐναντίων (Ἡράκλειτος, Ἐμπεδοκλῆς, Μέλισσος). Παλαιὸς λόγος λέγει, πὼς οἱ ψυχὲς τῶν πεθαμένων πάντε μετὰ τὸ θάνατο στὸν Ἄδη καὶ ξανάρχονται ἀπὸ τὸν Ἄδη σ' ἐτοῦτον ἐδῶ τὸν Κόσμο καὶ ξαναγεννιῶνται ἀπὸ τοὺς πεθαμένους («ὡς εἰσὶν ἐνθιένδε ἀφικόμεναί ἐκεῖ, καὶ πάλιν γε δεῦρο ἀφικνοῦνται καὶ γίνονται ἐκ τῶν τεθνεώτων» (70Γ)).

Ὁ λόγος αὐτὸς βασίζεται στὸ νόμο τῶν ἐναντιοτήτων, ποὺ ἐπιβάλλει τὰ ἐναντία νὰ γίνονται ἀπὸ τὰ ἐναντία («γίνεται πάντα, οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἐκ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία» (70ΔΕ)). Ὁ νόμος τῆς γένεσης τῶν ἐναντίων ἀπὸ τὰ ἐναντία δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ φυσικὸς νόμος τῆς κυκλικῆς ζωῆς, τοῦ αἰώνιου γυρισμοῦ τῆς Ζωῆς. Ἡ Ζωὴ βγαίνει ἀπὸ τὸ Θάνατο καὶ ὁ Θάνατος ἀπὸ τὴ Ζωή. Οἱ πεθαμένοι ἀποδημοῦν στὸν ἄλλο Κόσμο, τὸν κάτω Κόσμο, ἀπὸ τοὺς ζωντανοὺς καὶ οἱ ζωντανοὶ ξανάρχονται στὸν Κόσμο τῆς Ζωῆς, τὸν ἄνω Κόσμο, ἀπὸ τὸν Κόσμο τῶν πεθαμένων («οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν γίνονται οἱ ζῶντες ἢ ἐκ τῶν τεθνεώτων» (70Δ)). Ἡ Ζωὴ καὶ ὁ Θάνατος εἶναι δυὸ φυσικὰ φαινόμενα, ποὺ ἀλληλοδιαδέχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο μὲ τὴν ἀναγκαιότητα φυσικοῦ νόμου. Ἡ Ζωὴ καὶ ὁ Θάνατος, στὸ βάθος, δὲν εἶναι παρὰ ἀδέρφια, παιδιὰ μιᾶς ἀρχῆς, μιᾶς μάνας; Καὶ τὴν ἀρχὴ αὐτὴ δὲ διακηρύσσει ὁ προφητικὸς Ἡράκλειτος μὲ τὸν καταπληκτικὸ μυστηριώδη λόγο του «ὦυτὸς δὲ Ἄδης καὶ Διόνυσος;» (Diels 23/12 B. 15). Καὶ ἀφοῦ ὑπάρχει ὁ Θάνατος, πρέπει μὲ ἀπόλυτη φυσικὴ ἀναγκαιότητα νὰ ὑπάρχει καὶ ἡ ἀναβίωση («ἀναβιώσκεισθαι» 72Α), ἡ νέα ζωὴ. Μὲ ἄλλους λόγους ἢ ἐπιβίωση τῆς ψυχῆς μετὰ τὸ θάνατο («Ὁμολογεῖται ἄρα ἡμῖν, καὶ ταύτη, τοὺς ζῶντας ἐκ τῶν τεθνεώτων γεγονέναι οὐδὲν ἥττον ἢ τοὺς τεθνεώτας ἐκ τῶν ζώντων. Τούτου δὲ ὄντος, ἱκανὸν ποὺ ἐδόκει τεκμήριον εἶναι ὅτι ἀναγκαῖον τὰς τῶν τεθνεώτων ψυχὰς εἶναι ποὺ, ὅθεν δὴ πάλιν γίνεσθαι» 72Α). Ἡ Πλατωνικὴ αὐτὴ ἀπόδειξη τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς βγαίνει ἀπὸ τὴ σφαῖρα καὶ τὸν κόσμο τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας.

Στὸ ἴδιο μέρος καὶ στὴ συνέχεια τοῦ διαλόγου του (72Ε — 76Ε) ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει καὶ τὴ δεύτερη ἀπόδειξή του τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸν Κόσμο τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἰδεῶν. Ἡ ἀπόδειξη αὐτὴ στηρίζεται στὴν Πλατωνικὴ θεωρία τῆς Μάθησης — Ἀνάμνησης. Στὸ φῶς τῆς θεωρίας αὐτῆς ἡ Γνώση, ἡ Μάθηση, δὲν εἶναι παρὰ ἀνάμνηση. Γιὰ ν' ἀληθεύῃ ὅμως ἡ θεωρία αὐτὴ, πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχουμε ζήσει, πρὶν ἐρῶμε στὸν Κόσμο αὐτὸ τῆς Γῆς σ' ἓναν ἄλλο Κόσμο, ποὺ ἀπὸ τὴν προσημερινὴ ζωὴ μας σ' αὐτὸν ἔχουμε τίς ἀναμνήσεις μας. Συνεπῶς ἡ ψυχὴ μας ἔχει ζήσει σὲ μιὰν ἄλλη ζωὴ πρὶν ἐρῶμε μέσα στὴν προσωπικότητά μας τῆς ὑπαρξῆς μας καὶ τῆς ζωῆς μας ἄνω στὴ Γῆ. Ἡ ἀλήθεια τῆς θεωρίας τῆς Μάθησης — Ἀνάμνησης εἶναι καὶ ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας τῆς προ-ὑπαρξῆς τῆς ψυχῆς μας μέσα σ' ἓναν ἄλλο Κόσμο πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή μας ἄνω στὴ Γῆ καὶ συνεπῶς καὶ ἀπόδειξη τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

Τῆ θεωρία τῆς Γνώσης ἢ Μάθησης — Ἀνάμνησης ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει μὲ τὴν ἀπαράμιλλη γοητεία καὶ μαγεία τοῦ θείου λόγου του στὸ Μένωνα: «Λέγει δὲ καὶ Πίνδαρος καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ποιητῶν, ὅσοι θεῖοί εἰσιν... φασὶ γὰρ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατον, καὶ τοτὲ μὲν τελευτᾶν, ὃ δὴ ἀποθνήσκειν καλοῦσι, τοτὲ δὲ πάλιν γίνεσθαι, ἀπόλυσθαι δ' οὐδέποτε· δεῖν δὴ διὰ ταῦτα ὡς ὀσιώτατα διαβιῶναι τὸν βίον... Ἄτε οὖν ἡ ψυχὴ ἀθάνατός τε οὕσα καὶ πολλάκις γεγонуῖα, καὶ ἐωρακεῖα καὶ τὰ ἐνθάδε καὶ τὰ ἐν Ἄδου καὶ πάντα χρήματα, οὐκ ἔστιν ὅ,τι οὐ μεμάθηκεν ὥστε οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ περὶ ἀρετῆς καὶ περὶ ἄλλων οἴοντε εἶναι αὐτὴν ἀναμνησθῆναι, ἢ γε καὶ πρότερον ἠπίστατο· ἄτε γὰρ τῆς φύσεως ἀπάσης συγγενοῦς οὕσης' καὶ μεμαθηκυίας τῆς ψυχῆς ἅπαντα, οὐδὲν κωλύει ἐν μόνον ἀναμνησθέντα, ὃ δὴ μάθησιν καλοῦσιν ἄνθρωποι, τᾶλλα πάντα αὐτὸν ἀνευρεῖν, εἴαν τις ἀνδρεῖος ἢ καὶ μὴ ἀποκάμνη ζητῶν· τὸ γὰρ ζητεῖν ἄρα καὶ τὸ μανθάνειν ἀνάμνησις ὅλον ἐστίν» (Μεν. 81B — Δ)... ἀναγκαῖον... καὶ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἶναι καὶ πρὶν γεγονέναι ἡμᾶς» (Φαίδων 76E)

Μὲ τῆ θεωρία τῆς Μάθησης — Ἀνάμνησης ἀποδειχναται ἡ προϋπαρξη τῆς ψυχῆς πρὶν ἀπὸ τῆ γέννηση τοῦ Ἀνθρώπου, μένει ὅμως ἀναπόδεικτη καὶ ἀμφίβολη ἡ θεωρία τῆς ἐπιβίωσῆς της ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο. Στὸ σημεῖο αὐτὸ οἱ ἀντιρρήσεις τῶν συνομηλητῶν τοῦ Σωκράτη, τῶν Πυθαγορείων φιλοσόφων Κέβη καὶ Σιμμία, ποὺ δέχονται τὴν προϋπαρξη τῆς ψυχῆς πρὶν ἀπὸ τῆ γέννηση τοῦ Ἀνθρώπου, ἀμφιβάλλον ὅμως γιὰ τὴν ἐπιβίωσή της μετὰ τὸ θάνατό του δίνουν τὴν ἀφορμὴ καὶ τὴν εὐκαιρία στὸ Σωκράτη — Πλάτωνα ν' ἀναπτύξη μιὰ νέα ἀπόδειξη τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὴν ἀπόδειξη, ποὺ βασίζεται ἀπάνω στὴν ἀληθινὴ φύση καὶ οὐσία τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ, ὡς καθαρὴ πνευματικὴ οὐσία, εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, συγγενεῦει μὲ τὸ Θεῖο καὶ ἔχει συνεπῶς τὴν ἴδια μοῖρα τοῦ Θεοῦ, τὴν Ἀθανασία. Ἀστράφτει καὶ ἐδῶ ἡ πρωταρχὴ τῆς παναιώνιας μεταφυσικῆς κοσμοθεωρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κόσμου, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπόλυτης ἐνότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀθανασίας (...«ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων τάδε ἡμῖν ξυμβαίνει, τῷ μὲν θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοιότατον εἶναι ψυχῆ, τῷ δὲ ἀνθρωπίνῳ καὶ θνητῷ καὶ ἀνοήτῳ καὶ πολυειδεῖ καὶ διαλυτῷ καὶ μηδέποτε κατὰ ταῦτά ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοιότατον αὐ εἶναι σῶμα.» (80AB) «Ὅταν δὲ γε αὐτὴ καθ' αὐτὴν σκοπῆ, ἐκεῖσε οἴχεται εἰς τὸ καθαρὸν τε καὶ ἀεὶ ὄν καὶ ἀθάνατον καὶ ὡσαύτως ἔχον, καί, ὡς συγγενῆς οὕσα αὐτοῦ, ἀεὶ μετ' ἐκείνου τε γίννεται.» (79Δ)

Στὸ τέλος τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ διαλόγου ἡ μεταφυσικὴ τοῦ Πλάτωνος συμπλέκεται, ὅπως ἄλλως τε καὶ στὸ πρῶτο μέρος, μὲ τὴν ἠθικὴ του. Ἡ Μεταφυσικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ εἶναι πάντα ἀχώριστες στὰ φιλοσοφικὰ συ-

1. Ἡ φράση αὐτὴ δὲν ἀποκαλύπτει τὸν Πλάτωνα, ἀν καὶ μεταφυσικὸ δυνιστὴ, ὡς ἐραστὴ τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ μεταφυσικοῦ Μονισμοῦ καὶ νοσταλγὸ τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Παντός — Ἐνός;

στήματα ὄλων τῶσ μεγάλων φιλοσόφων ὄλων τῶν αἰώνων. Ὁ κόσμος τῆς Μεταφυσικῆς καὶ ὁ κόσμος τῆς Ἠθικῆς στὸ βάθος εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς κόσμος, ποὺ ἐνορᾶται ἀπὸ δύο ἀπόψεις. Ὁ κόσμος τοῦ Πνεύματος. Ὑπέροτατος σκοπὸς τῆς Ἠθικῆς ἢ κατάκτηση τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς ὑπέροτατης εὐδαιμονίας, ποὺ χαρίζεται μόνο ἢ Ἀρετῇ. Ἀρετὴ εἶναι ἡ λύτρωση ἢ λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος. Ἡ τελεία ὁμως λύτρωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα ἐρχεται μόνο μετὰ τὸ θάνατο. Ἡ λύτρωση ὁμως τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ θάνατο εἶναι ὁ ὑπέροτατος σκοπὸς τῆς Μεταφυσικῆς, ὡς φιλοσοφίας τοῦ Θανάτου, («μελέτης θανάτου»). Ἡ Μεταφυσικὴ καὶ ἡ Ἠθικὴ στὸ βάθος ταυτίζονται. Ἡ ὑπέροτατη στιγμή τῆς Ἠθικῆς, ἢ Ἀρετῆ, εἶναι συνάμα καὶ ἡ ὑπέροτατη στιγμή τῆς Μεταφυσικῆς, εἶναι μεταφυσικὴ λύτρωση. Εἶναι «φρόνησις», ὑπέροτατη σοφία, ἀπόλυτη ἀλήθεια, ὄντολογικὴ, μεταφυσικὴ ἀλήθεια.

Κι' ἐδῶ ὁ Πλάτων ξαναγυρίζει στὸ ἀγαπημένο του θέμα, τὸ θέμα τῆς «ὄρθῆς φιλοσοφίας» (ἢ «ὄρθῆ φιλοσοφία», ὡς «μελέτη θανάτου» καὶ ἡ Μεταφυσικὴ, στὸ ἀληθινὸ νόημα τοῦ Πλάτωνος, εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ) καὶ τονίζει, πὼς ὁ ὑπέροτατος σκοπὸς τῆς Ἠθικῆς, ἢ Ἀρετῆ, ὡς λευτεριά τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ Κακό, τὴν Ὑλῆ, καὶ ὡς μοναδικὸ μέσο μεταφυσικῆς λύτρωσῆς τῆς καὶ κατάκτησης τῆς Ἀθανασίας καὶ τῆς αἰώνιας εὐδαιμονίας μέσα στὴν κοινωνία τῶν θεῶν καὶ στὴν «οἴκησι μετὰ τῶν θεῶν» εἶναι ἔργο μόνο τῆς «ὄρθῆς φιλοσοφίας.» («Ἐὰν μὲν καθαρὰ ἀπαλλάττηται, μηδὲν τοῦ σώματος συνεφέλκουσα, ἄτε οὐδὲν κοινωνοῦσα αὐτῷ ἐν τῷ βίῳ ἐκοῦσα εἶναι, ἀλλὰ φεύγουσα αὐτὸ καὶ συνηθροισμένη αὐτῇ εἰς ἑαυτήν, ἄτε μελετῶσα ἀεὶ τοῦτο, τὸ δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ὄρθῶς φιλοσοφοῦσα καὶ τῷ ὄντι τεθνάναι μελετῶσα ῥαδίως· ἢ οὐ τοῦτ' ἂν εἴη μελέτη θανάτου;... Οὐκοῦν οὕτω μὲν ἔχουσα εἰς τὸ ὅμοιον αὐτῇ τὸ ἀειδὲς ἀπέρχεται, τὸ θεῖόν τε καὶ ἀθάνατον καὶ φρόνιμον, οἱ ἀφικομένη ὑπάρχει αὐτῇ εὐδαίμονι εἶναι, πλάνης καὶ ἀνίας καὶ φόβων καὶ ἀγρίων ἐρώτων καὶ τῶν ἄλλων κακῶν τῶν ἀνθρωπείων ἀπηλλαγμένη, ὥσπερ δὲ λέγεται κατὰ τῶν μεμυημένων, ὡς ἀληθῶς τὸν λοιπὸν χρόνον μετὰ θεῶν διάγουσα») (80E — 81A).

*

Στὸ τρίτο μέρος τοῦ Φαίδωνος (84Γ — 116Α) ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει τὴν ἀπόδειξη τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ὡς πρώτης ἀρχῆς τοῦ Παντός. Ἡ ψυχὴ στὴν οὐσία της εἶναι ζωὴ, πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰώνια πηγὴ τῆς ζωῆς («ψυχὴ ἄρα ὅ,τι ἂν αὐτῇ κατάσχη, ἀεὶ ἦκει ἐπ' ἐκεῖνο φέρουσα ζωὴν;» (105Δ)).

Σύμφωνα μὲ παγκόσμιο νόμο τὸ κάθε τι μέσα στὸν Κόσμο δὲ δέχεται ποτὲ τὸ ἀντίθετό του καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἦναι τὸ ἀντίθετό του. Καὶ ὅπως τὸ δίκαιο δὲ δέχεται τὸ ἀδικο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἦναι τὸ ἀδικο καὶ τὸ μουσικὸ δὲ δέχεται τὸ ἀμουσο καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἦναι ἀμουσο, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, σύμφωνα μὲ τὸν παγκόσμιο καὶ παναιώνιο αὐτὸ νόμο, ὡς ζωὴ καὶ πρώτη ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς ζωῆς, στὴν πραγματικὴ φύση της καὶ

στην ἀληθινή οὐσία της, δὲ δέχεται τὸ ἀντίθετό της, τὸ Θάνατο, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι θνητὴ καὶ νὰ ἔχη καμμιά ὁποιαδήποτε σχέση μετὰ τὸ Θάνατο καὶ συνεπῶς εἶναι ἀθάνατη (105ΔΕ). Τὸ ἀθάνατο εἶναι καὶ ἀνώλεθρο καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς ἀθάνατη, εἶναι καὶ ἀνώλεθρη («Εἰ μὲν τὸ ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν, ἀδύνατον ψυχῆ, ὅταν θάνατος ἐπ' αὐτὴν ἴη, ἀπόλλυσθαι· θάνατον μὲν γὰρ δὴ, ἐκ τῶν προειρημένων, οὐ δέξεται οὐδ' ἔσται τεθνηκυῖα») (106Β).

Τὸ τέλος τοῦ Φαίδωνος εἶναι ἐν' ἀπὸ τὰ πρὸ ὑψηλὰ καὶ πρὸ μεγάλῳ πνευματικὰ μνημεῖα τῆς πνευματικῆς Ἱστορίας ὅλης τῆς Ἀνθρωπότητος. Ὁ Πλάτων μετὰ τὸ ἀθάνατο πνεῦμά του καὶ τὴν ἀθάνατη τέχνη του ζωγραφίζει ἐδῶ τὴν ὑπεροχώτερη καὶ πρὸ τιτατικὴ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνθρώπινη προσωπικότητα, πρὸ ἔστειλε ὁ Θεὸς στὸν Κόσμο, τὸ Σωκράτη. Ὁ Σωκράτης στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του ἀπάνω στὴ Γῆ καὶ τῆς διάβασής του ἀπὸ τὸ Σύμπαν ἀντιμετωπίζει τὸ Θάνατο ἀτάραχος, γελαστός, μετὰ χαριεντισμοὺς καὶ μετὰ τὴν χαρακτηριστικώτατη παιγνιδιάρη καὶ ἀθῶα εἰρωνεία του, στ' ἀληθινὰ εὐδαιμόνων καὶ μετὰ τὴν συναίσθηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πεθάνῃ μέσα σὲ ἀληθινὴ εὐδαιμονία («ὅτι ἐν εὐφημίᾳ χερὴ τελευτᾶν» 117Δ). Τὴν νίκη του στὴν πάλη του μετὰ τὸ Θάνατο δίνει στὸ Σωκράτη ἡ ἀπόλυτη φιλοσοφικὴ βεβαιότητά του γιὰ τὴν πραγματικὴ ὑπαρξὴ τῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Καὶ τὴν βεβαιότητα αὐτὴ τοῦ ἔχουν χαρίσει οἱ φιλοσοφικὲς ἀποδείξεις του τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ ἡ βαθειὰ συνείδησή του ὅτι ἔχει ἐκτελέσει ὅπως πρέπει σ' ὅλη τὴ ζωὴ του τὸ ὑπέρογο ἠθικὸ χρέος του καὶ ὡς ἄτομο καὶ ὡς κοινωνικὸ ὄν, τὸ χρέος του καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὴν πατρίδα του, τὴν πολιτεία τῶν Ἀθηναίων, πρὸς τὸν δίκασαν σὲ θάνατο, καὶ πρὸς τοὺς Θεούς. Ἡ Φιλοσοφία, στὸ τέλος τοῦ Φαίδωνος, ἀποκαλύπτεται, ὅπως πρὸθενὰ ἄλλοῦ καὶ ποτὲ ἄλλοτε στὴν Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, ὡς ἱέρεια τῆς θρησκείας τῆς πρὸ ὑψηλῆς ἀποστολῆς καὶ μοίρας τοῦ Ἀνθρώπινου ὄντος στὴ ζωὴ του μέσα στὸ Σύμπαν, τῆς μοίρας τῆς νίκης του ἐναντίον τοῦ Θανάτου καὶ τῆς λύτρωσής του ἀπὸ τὸ Θάνατο. Τῆς μοίρας τῆς ψυχῆς, ὡς ἀδερφῆς τῆς Ἀθανασίας καὶ τῆς Αἰωνιότητος, καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς τῆς ἀνάβασής της καὶ τῆς ζωῆς της στὸν Κόσμο τῶν Θεῶν (69Γ — 81Α).

Τὸ Ἀνθρώπινο Πνεῦμα, στὰ ὑψηλὰ τῆς αἰώνιας δημιουργίας του, εἶναι καταρράχτης, ποταμός, θάλασσα, ὠκεανός, φωτός, καὶ κατακλύζει τὸ Σύμπαν μετὰ ἀπειρο φῶς. Ἡ Μεταφυσικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ στὰ ὑψηλὰ αὐτὰ σφιχταγκυλιάζονται καὶ δίνουν σ' ὅλο τὸν Κόσμο τὴν πρὸ ὑψηλὴς κατηγορικὴν προ-σταγὴν τοῦ ὑπέρογου ἠθικοῦ Χρέους τῆς ἀνθρώπινης μοίρας μέσα στὴν ἀπειρὴ καὶ αἰώνια Δημιουργία, τοῦ Χρέους τῆς Ἀθανασίας, («Ἀλλὰ τόδε γ', ἔφη, ὡς ἄνδρες, δίκαιον διανοηθῆναι, ὅτι, εἴπερ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, ἐπιμελείας δὴ δεῖται, οὐχ' ὑπὲρ τοῦ χρόνου τούτου μόνον ἐν ᾧ καλοῦμεν τὸ ζῆν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παντός, καὶ ὁ κίνδυνος νῦν δὴ καὶ δόξειεν ἂν δεινὸς εἶναι εἴ τις αὐτῆς ἀμελήσει. Εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντός ἀπαλλαγὴ, ἔρμαιον ἂν ἦν τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι τοῦ τε σώματος ἅμ' ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς αὐτῶν κακίας μετὰ τῆς ψυχῆς. Νῦν δέ, ἐπειδὴ ἀθάνατος φαίνεται

οὔσα, οὐδεμία ἂν εἴη αὐτῇ ἄλλη ἀποφυγὴ κακῶν οὐδὲ σωτηρία, πλὴν τοῦ ὡς βελτίστην τε καὶ φρονιμωτάτην γενέσθαι· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἔχουσα εἰς Ἄδου ἢ ψυχὴ ἔρχεται πλὴν τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς, δὴ ἂ καὶ μέγιστα λέγεται ὠφελεῖν ἢ βλάπτειν τὸν τελευτήσαντα, εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκεῖσε πορείας» (107ΒΔ)... Ἡ μὲν οὖν κοσμία τε καὶ φρόνιμος ψυχὴ ἔπεται τε καὶ οὐκ ἄγνοεῖ τὰ παρόντα· ἢ δ' ἐπιθυμητικῶς τοῦ σώματος ἔχουσα, ὅπερ ἐν τῷ ἔμπροσθεν εἶπον, περὶ ἐκεῖνο πολὺν χρόνον ἐπτοημένη καὶ περὶ τὸν ὁρατὸν τόπον, πολλὰ ἀντιτείνασα καὶ πολλὰ παθοῦσα βία καὶ μόγις ὑπὸ τοῦ προστεταγμένου δαίμονος οἴχεται ἀγομένη. Ἀφικομένην δὲ ὄθιπερ αἱ ἄλλαι, τὴν μὲν ἀκάθαρτον καὶ τι πεποικηκυῖαν τοιοῦτον ἢ φόνων ἀδίκων ἡμμένην, ἢ ἄλλ' αὐτὰ τοιοῦτα εἰργασμένην ἢ τούτων ἀδελφὰ τε καὶ ἀδελφῶν ψυχῶν ἔργα τυγχάνει ὄντα, ταύτην μὲν ἅπασ φεύγει τε καὶ ὑπεκτρέπεται, καὶ οὔτε ξυνέμπορος οὔτε ἡγεμῶν ἐθέλει γίνεσθαι· αὐτὴ δὲ πλανᾶται ἐν πάσῃ ἐχομένη ἀπορία, ἕως ἂν δὴ τινες χρόνοι γένωνται, ὧν ἐλλείοντων ὑπ' ἀνάγκης φέρεται εἰς τὴν αὐτῇ πρόπουσαν οἴκησιν. Ἡ δὲ καθαρῶς τε καὶ μετρίως τὸν βίον διεξελθοῦσα, καὶ ξυνεμπόρων καὶ ἡγεμόνων θεῶν τυχοῦσα, ἔφησε τὸν αὐτῇ ἐκάστην τόπον προσήκοντα.» (108ΑΓ)

Μοίρα τοῦ Ἀνθρώπου, κατὰ τὰ θεῖα αἰώνια ρήματα καὶ κελεύσματα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ μεγαλύτερου φιλοσόφου ὅλου τοῦ Κόσμου καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, ἢ Ἀρετὴ καὶ ἢ Ἀθανασία. Τὴν Ἀθανασία, μέσα σ' αἰώνια εὐδαιμονία, κατακτᾷ ὁ Ἀνθρώπος μόνο μὲ τὴν Ἀρετὴν, τὸν ἡρωϊκώτατο ἀγῶνα τῶν θυσιῶν καὶ τῶν μαρτυριῶν, τοῦ αἵματος καὶ τῶν δακρύων σ' ὅλη τὴ ζωὴ του καὶ τέλος τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Θανάτου. Ἡ ἐνάρετη ψυχὴ μετὰ τὸ θάνατο πάει σὲ χώρα «ὥστε αὐτὴν ἰδεῖν εἶναι θέαμα εὐδαιμόνων θεατῶν.» (111Α)

Στὴ χώρα αὐτῇ «καὶ θεῶν ἄλση τε καὶ ἱερὰ αὐτοῖς εἶναι, ἐν οἷς τῷ ὄντι οἰκητὰς θεοὺς εἶναι, καὶ φήμας τε καὶ μαντείας καὶ αἰσιθῆσεις τῶν θεῶν, καὶ τοιαύτας συνουσίας γίνεσθαι αὐτοῖς πρὸς αὐτούς. Καὶ τὸν γε ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα ὁρᾶσθαι ὑπ' αὐτῶν οἷα τυγχάνει ὄντα, καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν τούτων ἀκόλουθον εἶναι.» (111ΒΓ'). Ἐκεῖ ἢ ψυχὴ «μετὰ θεῶν οἰκήσει» (69Γ') καὶ θὰ ζήσῃ «μετὰ θεῶν διάγουσα» (81Α).

Ἡ Ἀρετὴ εἶναι ἢ ὑπέριστα σοφία, ἢ ἀπόλυτη ἀλήθεια, ὁ μέγιστος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀθλοὺς τοῦ Ἀνθρώπου στὴ ζωὴ του μέσα στὶς ἄβυσσες τοῦ Ἀπείρου καὶ τῆς Αἰωνιότητος. Τὸ ὑπέριστα χρέος τῆς ἀνθρώπινης μοίρας, τῆς μοίρας τῆς Ἀθανασίας, καὶ τὸ χρέος «...πᾶν ποιεῖν, ὥστε ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐν τῷ βίῳ μετασχεῖν». (114Γ)... «Καλὸς γὰρ ὁ κίνδυνος, καὶ χρητὰ τοιαῦτα ὥσπερ ἐπάδειν ἑαυτῷ» (114Δ). Εἶναι ὠραῖος ὁ κίνδυνος τῆς Ἀρετῆς καὶ τὸ θεσπεσιώτατο, μεθυσιτικώτατο καὶ θειότατο τραγοῦδι τῆς Ζωῆς εἶναι τὸ αἰώνιο τραγοῦδι τοῦ χοροῦ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν κιντύνων καὶ τῶς θυσιῶν τῆς Ἀρετῆς.

Τὸ ὑψηλότατο ἰδανικὸ τῆς Ζωῆς καὶ ὁ ἔρως — πόθος τῆς «ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐν τῷ βίῳ μετασχεῖν» (114Γ), μὲ τὸν «καλὸν ἀθλον» καὶ τὸν «καλὸν κίνδυνον» καὶ τὴν «μεγάλῃ ἐλπίδα» (114ΓΔ) τῆς δεύτης φιλοσοφίας καὶ τὸ αἰώνιο φῶς, τὴν ὠμορφιὰ καὶ τὸν κόσμον τῆς ψυχῆς, τὸν κόσμον τῆς

«σωφροσύνης τε καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ ἐλευθερίας καὶ ἀληθείας» (114Ε), δίνει τὴ δύναμη στὸ Σωκράτη, «τὸν γενναιότατον καὶ παρότατον καὶ ἄριστον ἄνδρα ὄντα τῶν πόποτε δεῦρο ἀφικομένων» (116Γ'), νὰ πάρη τὴν πνευματικὴ στάση, ποὺ παίρνει στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του ἀπάνω στὴ Γῆ μπροστὰ στὸ Θάνατο καὶ ποὺ ἀπαθανατίζει ὁ θεῖος καλλιτέχνης τοῦ λόγου μὲ τοὺς ἀθάνατους τελευταίους λόγους τοῦ μελοθάνατου ἥρωα ὅλων τῶν ἡρώων: («Γελάσας δὲ ἅμα ἡσυχῆ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀποβλέψας εἶπεν· «Οὐ κείθω, ὦ ἄνδρες, Κρίτωνά, ὡς ἐγὼ εἶμι οὗτος Σωκράτης, ὁ νυνὶ διαλεγόμενος καὶ διαττάτων ἕκαστον τῶν λεγομένων. Ἄλλ' οἴεταιί με ἐκείνον εἶναι ὃν ὄψεται δλίγον ὕστερον νεκρόν, καὶ ἐρωτᾷ δὴ πῶς με θάπτῃ. Ὅτι δὲ ἐγὼ πάσαι πολὺν λόγον πεποίημαι, ὡς ἐπειδὴν πῖω τὸ φάρμακον οὐκέτι ὑμῖν παραμενῶ, ἀλλ' οἰχῆσομαι ἀπιὼν εἰς μακάρων δὴ τινὰς εὐδαιμονίας, ταῦτα μοι δοκῶ αὐτῷ ἄλλως λέγειν, παραμυθούμενος ἅμα μὲν ὑμᾶς, ἅμα δ' ἑμαυτόν.» (115ΓΔ).

Ἐψηπετέστεροι, μεγαλειωδέστεροι καὶ θεϊότεροι, πῶς χαρμόσυνοι καὶ πῶς ἐλπιδοφόροι φιλοσοφικοὶ λόγοι ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Σωκράτη, πῶς πεθαίνοντας θὰ πάη στὸν κόσμον τῶν εὐδαιμονιῶν τῶν μακάρων, δὲν ἀκούστηκαν ποτὲ ἄλλοτε ἀπὸ ἀνθρώπινα χεῖλη ἀπάνω στὴ Γῆ, τὴν ὄρα τοῦ θανάτου καὶ μπροστὰ στὸ Θάνατο.

Ὁ Φαίδων τοῦ Πλάτωνος, στὰ μάτια μας, εἶναι τὸ ὑψηλότερο δημιουργημὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ Στοχασμοῦ, τὸ ἀριστούργημα ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἀθάνατου φιλοσόφου, τὸ αἰώνιο ἄσμα ἀσμάτων τῆς Φιλοσοφίας, ὡς φιλοσοφίας τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Ἀθανασίας. Τὸ εὐαγγέλιο ὅλων τῶν εὐαγγελίων τῆς μοίρας τοῦ Ἀνθρώπου στὴ ζωὴ του μέσα στὸ Σύμπαν καὶ τὴν Αἰωνιότητα. Ἡ μεγαλύτερη προσφορὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς πρὸς ὅλη τὴν Ἀνθρωπότητα.

Ἡ ὑψιστὴ ἀλήθεια τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ ὅλης τῆς Ἀνθρωπότητας εἶναι ἡ ἀλήθεια, πῶς ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος εἶναι ὁ βράχος ποὺ ἀπάνω του ἐθεμελιώθηκε ἡ θεοσκεία τοῦ Χριστοῦ. Δίχως τὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία, δίχως τὴ φιλοσοφία τοῦ ἀθάνατου χοροῦ τῶν τιτάνων τοῦ Ἑλληνικοῦ φιλοσοφικοῦ Στοχασμοῦ, τῶν μεγάλων προσωκρατικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν φιλοσόφων τῆς κλασσικῆς Ἀττικῆς Φιλοσοφίας, τοῦ Θαλῆ, τοῦ Ἀναξίμανδρου, τοῦ Ἡρακλείτου, τοῦ Παρμενίδη, τοῦ Πυθαγόρα, τοῦ Ἐμπεδοκλῆ, τοῦ Ἀναξαγόρα, τοῦ Σωκράτη, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλη, τοῦ Πλωτίνου, δὲ θὰ ἦταν δυνατὸ καὶ δὲ θὰ κατορθωνόταν ποτὲ νὰ θεμελιωθῆ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ Χριστιανισμὸς στὸν Κόσμον. Ἡ νίκη τῆς Χριστιανικῆς Θεοσκείας εἶναι ἔργο τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας. Καὶ στὸ πῶς τῆς ἀλήθειας αὐτῆς ὅλων τῶν ἀληθειῶν τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ ὅλου τοῦ Κόσμου τὸ φιλοσοφικὸ Πνεῦμα ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θέσῃ τὸ ἐρώτημα: Ἄν ἡ ζωὴ ὅλης τῆς Ἀνθρωπότητας στοὺς καιροὺς μας δὲν εἶναι παρὰ ἡ πῶς ζοφερὴ τραγωδία ὅλης τῆς Ἱστορίας ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ἡ πῶς φριχτὴ πορεία μέσα στὰ πῶς ἀνήλιαγα καὶ πῶς ζοφερά

σκοτάδια τοῦ Παγκόσμιου Μηδενισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας, τί θὰ ἦταν ἡ ζωὴ ὅλου τοῦ Κόσμου δίχως τὸν παράγοντα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, δίχως τὸ φῶς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, δίχως τὸ φῶς τῆς θείας ψυχῆς τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ θείου νοῦ τοῦ Πλάτωνος;

3. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ (384 — 322 π.Χ.). Τὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας στὴ φιλοσοφικὴ δημιουργία τοῦ Ἀριστοτέλη ἔχει προκαλέσει μεγάλες συζητήσεις στὴν ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας. Στὸ 16^ο μάλιστα αἰῶνα μ.Χ. ἐδημιουργήθηκαν δύο μεγάλες σχολὲς ἀπάνω στὸ ζήτημα αὐτό. Ἡ μία, τῶν Ἀλεξανδριστῶν, ἐπρόσβευε, πὼς ὁ Ἀριστοτέλης ἀρνιῶταν τελείως τὴ θεωρία τῆς Ἀθανασίας. Ἡ ἄλλη, τῶν Ἀβερροϊστῶν, ἀσπαζόταν ἀντίθετα τὴ θεωρία, πὼς ὁ Ἀριστοτέλης ἦταν ὑπέρμαχος τῆς θεωρίας τῆς Ἀθανασίας τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Ἡ ἀλήθεια ὅμως ἀπάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ βρίσκεται μόνο στ' Ἀριστοτελικὰ κείμενα. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀφιέρωσε στὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας ἓν ἀπὸ τὰ πρῶτα φιλοσοφήματά του, τὸ διάλογό του μὲ τὸν τίτλο «Εὐδήμος». Ὁ διάλογος αὐτὸς εἶναι παρηγορητικὸς λόγος, ὅπως καὶ ὁ Πλατωνικὸς Φαίδων, καὶ κινεῖται μέσα στὸ κλίμα τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ μάλιστα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Φαίδωνος. Λέχεται τὴν Πλατωνικὴ θεωρία τῆς Γνώσης ἢ Μάθησης, ὡς Ἀνάμνησης ἀπὸ τὴν προϋπαρξὴ τῆς ψυχῆς μέσα στὸν κόσμον τῶν Ἰδεῶν, τὸν κόσμον τῶν καθαρῶν πνευματικῶν, ἀσώματων καὶ ἄϋλων οὐσιῶν.

Τὸ κύριο ὅμως ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλη ἀναφορικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας εἶναι τὸ ἔργο του «Περὶ ψυχῆς». Στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Ἀριστοτέλης ἀναπτύσσει τὴ θεωρία, πὼς ὅλα τὰ ἐμψυχα ὄντα, ὅπως ὁ Ἄνθρωπος, εἶναι σύνθετα ἀπὸ δύο πρῶτα στοιχεῖα, δύο πρῶτες ἀρχές, τὶς δύο γενικὲς ἀρχές τῆς μεταφυσικῆς του, τὴν «Ὑλὴ» καὶ τὴ «Μορφὴ» ἢ τὸ «Εἶδος».

«Ὑλὴ» εἶναι τὸ φυσικὸ σῶμα καὶ «Εἶδος» εἶναι ἡ ψυχὴ. Ἡ ψυχὴ, κατὰ τὶς θεωρίες τοῦ Ἀριστοτέλη, εἶναι αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ ζῶντος σώματος» (π.ψ.Β.δ.3), «ἡ πρώτη ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ, δυνάμει ζῶντος ἔχοντος, σώματος φυσικοῦ ὁργανικοῦ» (Β.1.412 α. 5.27). Ἀπὸ τὸν Ἀριστοτελικὸ αὐτὸ ὀρισμὸ τῆς ψυχῆς βγαίνει, πὼς ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ πρώτη αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ σώματος καὶ τὸ σῶμα εἶναι ὄργανο τῆς ψυχῆς. Συνεπῶς μὲ τὸ θάνατο τοῦ σώματος πεθαίνει καὶ ἡ ψυχὴ.

Ἄλλ' ὁ Ἀριστοτέλης δὲ σταματᾷ ὡς ἐδῶ. Προχωρεῖ βαθύτερα καὶ ἀναπτύσσει τὴ θεωρία, πὼς μέσα στὸν Ἄνθρωπο ἀπάνω ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ὡς πρώτη ἐντελέχεια τοῦ φυσικοῦ ὄργανου τῆς, τοῦ σώματος, ὑπάρχει καὶ μι' ἄλλη ἀνώτερη καθαρὰ πνευματικὴ ἀρχή, ὁ Νοῦς. Ὁ Νοῦς, στὰ μᾶτια τοῦ Ἀριστοτέλη, εἶναι «ψυχῆς ἕτερον γένος» καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ὡς «πρῶτη ἐντελέχεια τοῦ σώματος» «καθάπερ τὸ αἶδιον τοῦ φθαρτοῦ.» (π.ψ.Β.2.413 β)

Ὁ Νοῦς, στὸ νόημα τοῦ Ἀριστοτέλη, εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἡ καθαρὴ Νόηση, ἡ καθαρὴ θεωρητικὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος ἢ τῆς Ψυχῆς ποὺ μ' αὐτὴ ἡ Ψυχὴ νοεῖ καὶ στοχάζεται («ὅ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει» «ὅ ἡ ψυχὴ γινώσκει καὶ φρονεῖ». (π.ψ.Γ.4.)

Ὁ Νοῦς ἔρχεται μέσα μας ἀπ' ἔξω («θύραθεν»), ἀπὸ τὴ Δημιουργία, στὸ βάθος ἀπὸ τὸ Θεὸ («λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον» (π. ζῶων γενεσ. Β.γ.736.β)

Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει ποιητικὸ καὶ παθητικὸ νοῦ. Ὁ ποιητικὸς Νοῦς εἶναι χωριστὸς ἀπὸ τὴν Ψυχὴ, ὡς «πρώτη ἐντελέχεια τοῦ φυσικοῦ σώματος», καὶ «καθαρός», «ἀπαθής», «ἀμιγής», ἀφθαρτος καὶ αἰδῖος. Μόνο ὁ παθητικὸς Νοῦς εἶναι φθαρτός. Ὁ ποιητικὸς Νοῦς εἶναι τὸ θεϊότατο μέσα στὸν Ἄνθρωπο («Τοῦ θειοτάτου τὸ νοεῖν καὶ φρονεῖν») (π. ζῶων μορίων). Μὲ τὸν ποιητικὸ νοῦ ὁ Ἄνθρωπος συμμετέχει στὴ θεότητα («τούτῳ μόνον μετέχει τοῦ θείου») (Β.656 α). Ὁ ποιητικὸς Νοῦς «χωρισθεὶς ἔστι μόνον ὅπερ ἔστι καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ αἰδῖον.»

Τὸ γενικὸ συμπέρασμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλη ἀπάνω στὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας εἶναι τὸ συμπέρασμα, πὼς ὁ «ποιητικὸς Νοῦς», τὸ καθαρὸ ἐνεργητικὸ καὶ δημιουργικὸ πνεῦμα, τὸ ἐλεύθερο καὶ ἀπόλυτα ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ ὕλικὸ σῶμα πνεῦμα, εἶναι θεῖο κι' ἔχει τὴ ρίζα του στὴ Θεότητα καὶ συνεπῶς εἶναι ἀθάνατο.

Κι' ἐδῶ ἡ παναιώνια ἀρχὴ τῆς Μεταφυσικῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, καὶ τῆς Προσωκρατικῆς καὶ τῆς κλασσικῆς Ἀττικῆς Φιλοσοφίας, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπόλυτης ἐνότητας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀθανασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VΙΙΙ. γ'. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ ἡλίου τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος τοῦ ρωμαλέου κλασσικοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ποὺ τὰ ἐπιτεύγματά του σ' ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς πνευματικῆς δημιουργίας, καὶ τῆς Τέχνης καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης, τὸν ὕψωσαν στὶς κορυφές τοῦ Ἀπολύτου καὶ τῆς Αἰωνιότητος. Ὅστερ' ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας σὰ φυσικὴ συνέπεια τῆς γενικῆς παρακμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κόσμου στοὺς ἴδιους καιροὺς. Τὸ Ἑλληνικὸ φιλοσοφικὸ πνεῦμα κρατᾶ βέβαια καὶ στὴν περίοδο αὐτὴ πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ζωντάνια του, δημιουργικότητα καὶ λάμψη του τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ τὰ ἐπιτεύγματά του στοὺς νέους αὐτοὺς καιροὺς φέρνουν ἐντονα τὰ σημάδια τῆς ἐπίδρασης τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τῆς Ἀσίας, ποὺ ἔφερε στὸ προσκήνιο τῆς Ἱστορίας ἡ διασπορὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κόσμου στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ὅστερ' ἀπὸ τὶς κοσμοϊστορικὲς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ ἐπαφὴ του μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς.